

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Елка Бакалова, доктор на изкуствознанието
(Член-кореспондент на БАН)

ПО КОНКУРСА

за заемане на академичната длъжност

„ПРОФЕСОР ПО ЛИТЕРАТУРА НА НАРОДИТЕ НА ЕВРОПА, АМЕРИКА, АЗИЯ,
АФРИКА И АВСТРАЛИЯ (ФРЕНСКА ЛИТЕРАТУРА)”,

шифър 05.04.06, обявен в ДВ бр. 21/15.03.2011 г.,

с кандидат – доц. д-р по френска литература

СТОЯН ИЛИЕВ АТАНАСОВ

На обявения от Софийския университет „Св. Климент Охридски” конкурс единствен явил се кандидат е доцент доктор Стоян Атанасов, чиято научно творчество отдавна следя.

За участие в конкурса Стоян Атанасов е представил над 50 научни публикации, които се отнасят към обявената в конкурса научна област и които са отпечатани в периода от 1987 г. – годината на хабилитирането на автора – до днес. От тях:

а/ две монографии: *“L'idole inconnue”, Orléans 2000* (съществено допълнен вариант на хабилитационния му труд) и *„Цветан Тодоров: аксиология на разума”, София 2011.*

б/ 32 студии и статии с изследователски характер

в/ 19 предговора и въвежителни студии към важни специализирани издания

г/ съставителство и научна редакция на 8 специализирани издания

д/ 60 статии и рецензии в специализирана периодика

е/ 18 книги, преведени от и на френски език и др.

Трудовете, публикувани преди 1987 г. (годината на хабилитирането на Стоян Атанасов) не са обект на настоящата рецензия, въпреки, че съм убедена, че в хода на процедурата за професор би трябвало да се вземат под внимание всички трудове на кандидата, а не само публикуваните през последните 24 години.

Тук веднага дължа да подчертая, че като обем и качество научната продукция на Стоян Атанасов далеч надхвърля изискванията за научното звание „професор” и вероятно само високите критерии, които са характерни за самия кандидат, биха могли да обяснят тази закъсняла процедура.

I. Стоян Атанасов е широко известен като един от най-сериозните специалисти по история на френската литература и сериозен авторитет в областта на модерната и постмодерна методология в хуманитаристиката. Неговата интензивна и плодотворна научна дейност е посветена най-вече на публикуването (и съответно превода), атрибуцията, интерпретацията и реинтерпретацията, анализа и т.н. на важни паметници на средновековната френска литература. Той е успял да си изгради блестяща научна репутация както у нас, така и в чужбина, за което свидетелствуват не само публикациите му, но и участието му в отговорни международни форуми, сборници, периодика и др. Трудовете му се отличават със своя ясно очертана специфика, обусловена от факта, че изследователят е преди всичко историк на средновековната и възрожденска литература, което определя и зрителния ъгъл, и характера на изследователската проблематика, както и избора на методи за изследване на материала.

II. Монографиите, студиите и статиите на Стоян Атанасов го очертават като автор безспорно много активен и отзивчив към актуални проблеми в онази сфера на културата, която е основен обект на неговите научни изследвания. Главното, което характеризира според нас кандидата, е преди всичко задълбоченото познаване на цялостната западноевропейска средновековна култура, но и съвременните методи за нейното изследване. За него е характерна респектиращата зоркост на издирвач, внимателно стъпващ по вече губещите се последни дири на явлението. Събраният, анализиран, систематизиран и публикуван от Стоян Атанасов материал е сигурна основа за работата на всеки специалист. Няма публикация на Стоян Атанасов, която да не носи новости и като фактология и като интерпретация.

III. По-значителните научни приноси на Стоян Атанасов в областта на обявения конкурс според нас се отнасят към три различни тематични кръга, тясно свързани помежду си. Аз ще се спра предимно на две от тях:

A) Френска средновековна и ренесансова литература

Стоян Атанасов е личност с ярко изявени предпочитания към обекта на изследване. Предпочитаните обекти и теми на изследване са свързани предимно със светската (не религиозната!) повествователна литература най-вече на средновековна Франция. Такъв е случаят с монографията «*L'idole inconnue. Le personnage de Gauvin dans quelques romans du XIIIe siècle*», където той въвежда безпрецедентен подход към разглеждане на героя на шест рицарски романа от XIII век като знак-загадка на определен тип рицарски герой. Без да се

спирам на този оценен по достойнство труд¹ ще подчертая, че той представлява пръв по рода си опит да се изгради една нова представа за „героя“ в средновековния рицарски роман. И заедно с това, да се изгради една цялостна и ярка панорама на тази колкото специфична, толкова и разнообразна художествена продукция, която има особено важно културно-историческо значение. Това важно и оригинално изследване е актуално както за нашата наука, така и за хуманитаристиката като цяло.

Много от публикациите на Стоян Атанасов означават (вж. приложения списък на трудовете) задълбочено вглеждане в проблематиката на редица недостатъчно изследвани явления на средновековната култура. Безспорни са неговите приноси за изясняване на тяхната стойност като културни феномени. И точно в тази област (която е свързана с компетенциите на моята професионална ориентация) ще отбележа някои от важните научни приноси на кандидата. Става дума: **1)** за неговите изследвания на тялото и изобразяването му в средновековната литература. И ако Питър Браун в капиталния си труд „Тялото и обществото. Мъжете, жените и сексуалното самоотричане през ранното християнство“ изучава пост-класическите схващания за човешкото тяло, но най-вече специфичните **аскетически практики** и техния религиозен, обществен и дори политически резонанс, Стоян Атанасов (в публикации 22, 24, 28, 29, 49 и 50) разглежда „художествените образи на тялото“ и техните варианти в **светските жанрове** - в куртоазната лирика, в рицарския роман, в комичните жанрове (фаблио, Роман за Лисицата, фарс). **2)** Съществен дял от научното творчество на кандидата заемат изследванията на мотива за „Другия свят“ (публикации 33, 36, 52, 77). Те проследяват историята на мотива за „Другия свят“ от неговото зараждане през Античността, разглеждат присъствието му в християнската и келтската митология през Средновековието и неговото отмиране през Ренесанса. В тях Стоян Атанасов разкрива аспекти и интерпретации на топографията на сакралното пространство (както биха се изразили специалистите по средновековно изкуство).

3) Важни за изучаването на средновековната естетика и съответно – за всички медиевисти са наблюденията на Стоян Атанасов върху историята на алегорията от Античността до края на Ренесанса върху примери от една изключително интересна преходна епоха – от късен Рим към ранно средновековие („В светлата гора на алегорията“, in *Vox litterarum, Култура, комуникация, критика*, № 4, 2005 = “In the lucent forest of allegory”. -

¹ Вж. рецензиите като например, Bernard Ribémont. Stoyan Atanassov, L'idole inconnue. Le personnage de Gauvain dans quelques romans du XIIIe siècle. – IN: Cahiers de recherches médiévales et humanistes, 2000 и др.

Words and images. Iconicity of the text. София, 2008). Тук е мястото да подчертая, че малцина са онези, които задълбочено и компетентно се опитват да характеризират този преход, които преди всичко познават фактологията и владеят методологията да анализират промените в идеологията и изкуството. Определено приносен характер има и самото уточнение на термините за историческия период на прехода между Античността и Средновековието, т. к. той е разгледан както според възгледите на различните автори, така и в контекста на промените, които се извършват в културата.

4) Във фокуса на изследванията на Стоян Атанасов е съотношението “общество и изкуство”, с изтъкване на идеологическите функции на литературното произведение и поставяне на художествените явления в цялостната система от идейно-политически връзки, противоречия и конфликти, в цялостния историко-културен контекст на епохата. Така в много случаи авторът има възможност да направи съществени изводи за единството и различията в развитието на художествените явления, осъществяващи смяна на културния модел, както и за сферите на поява на тези иновации. Авторът се стреми да реконструира художествения процес чрез “индивидуалните му прояви”. Тук бихме искали специално да отбележим пространния уводен текст към романа на Кретиен дьо Троя „Персевал или разказ за Граала” (София, 2010). Това се отнася и за повечето изследвания върху френския средновековен роман, които всъщност изграждат една цялостна и ярка панорама на тази колкото специфична, толкова и разнообразна художествена продукция, която има особено важно културно-историческо значение.

Б) Съвременна литературна критика – така кандидатът сам определя тази област. Позволявам си да отбележа, че става дума за въвеждане и прилагане в нашата хуманитаристика на съвременни интерпретативни стратегии.

Особената ценност и заслуга на кандидата в методологическо отношение е усъвършенстването на подходите към изследване на средновековната култура като цяло. Владееенето на модерните интерпретативни стратегии в хуманитаристиката и връзките му с изтъкнати техни представители допринасят за впечатляващата лекота на прехода от средновековие към съвременност и обратно. Не случайно Стоян Атанасов се включва с винаги интересни възгледи в обсъждане на проблемите “Около Умберто Еко” и ни представя нестандартна гледна точка в студията си “Литературни мистификация и фалшификат в средновековния и постмодерния роман” или се изкушава да направи “Един паралелен прочит на *Името на розата* и *Роман за розата*”, за да характеризира “Огледалния свят на Умберто Еко”. Включва се и в проблематиката “Около Пиер Нора” и неговите “Места на памет” и ни

представя интересно изследване на тема “Събитие и колективна памет в средновековния рицарски роман” и т.н. За него това е пореден опит да се осъзнае и осмисли междинността, кръстопътността, многосъставността на средновековната култура не само в синхронно-пространствен, но и в диахронно-исторически аспект. Тази уникална отзивчивост е свидетелство за това, че заниманието с наука за Стоян Атанасов е не само професия, а по-скоро необходима екзистенциална форма на всекидневно общуване с реликтите на миналото.

Така трудовете на Стоян Атанасов драстично разширяват границите на науката ”литературознание” и са интердисциплинарни или трансдисциплинарни по замисъл и реализация, т.е. принадлежат не само на литературознанието, но също така на историята, изкуствознанието, историята на културата и културната антропология. Ето защо и оценката на неговите приноси става достъпна и за други специалисти /не литературоведи/ в областта на медиевистиката и съвременната изследователска методология, а и част от трудовете му са печатани в интердисциплинарни реномирани сборници и издания, много често в чужбина. Не мога да не отбележа и извънредно впечатляващия дискурс на автора, който не пренебрегва и екстравагантни съвременни изразни форми. Не мога да не отбележа също така качеството и значението на преводите на Стоян Атанасов. Дали ще ги разглеждаме като „нагон и афективен акт” или „средище на културен обмен”², то във всеки случай преводите на теоретици като Пол Лафарг, Ролан Барт, Цветан Тодоров и др., които сами по себе си изискват не само познаване на езика, но и на цялостния културен контекст на тяхното създаване, е всъщност висококачествена научна дейност.....

IV. Значимостта на приносите на Стоян Атанасов се определя от новата информация, прецизността и изчерпателността на анализа, от съвременните изследователски методи и широкия обхват на проблематиката. Подходът на Стоян Атанасов в крайна сметка ни доближава до реконструкцията на културната ситуация, в която са били създадени изследваните художествени явления. Разбира се, този подход изисква огромна ерудиция и библиографска осведоменост. Подобна културологична реконструкция на достатъчно сложен идеологически контекст е не само изключително актуална за съвременната хуманитаристика като цяло, но е рядка в нашите изследвания и поради това особено ценна. Тези определено културоложки аспекти в научната дейност на кандидата дават много интересни резултати.

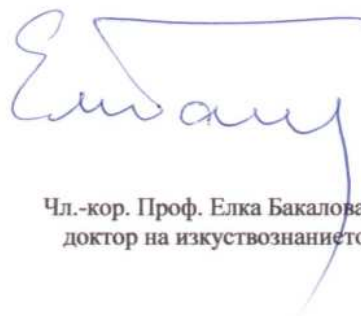
² И. Кръстева. От нагона към превеждане до границите на интерпретацията. – В: Човекът в текста. Юбилеен сборник в чест на Стоян Атанасов. София 2008, 390-398

V. Заключение. Изхождайки от обективните изисквания, предявявани към кандидатите за научното звание “професор” в рамките на обявената в конкурса научна специалност, намирам, че Стоян Атанасов не само напълно отговаря на тези изисквания, но със своята квалификация и научни приноси определено издига авторитета на нашата хуманитаристика. Нещо повече. Неговите трудове отварят нови насоки в научното дирене и стимулират развитието на нашата наука за Средновековието като цяло.

Поради всичко това, предлагам на почитаемо жури да избере доцент доктор Стоян Атанасов за професор.

София, 27.08.2011

Рецензент:

Чл.-кор. Проф. Елка Бакалова,
доктор на изкуствознанието